

عدالت زناشویی و کیفیت زناشویی: نقش واسطه‌ای پرخاشگری ارتباطی پنهان

Marital Justice and Marital Quality: Mediator Effects for Covert Relational Aggression

[10.29252/jfr.15.04.03](https://doi.org/10.29252/jfr.15.04.03)

M. Ghaffari, Ph.D.

Department of Psychology, University of Mazandaran,
Babolsar, Iran

N. Ramezani, B. A.

Department of Psychology, University of Mazandaran,
Babolsar, Iran

✉ **دکتر مجید غفاری**

گروه روان‌شناسی، دانشگاه مازندران

نیلوفر رضانی

گروه روان‌شناسی، دانشگاه مازندران

دریافت مقاله: ۹۴/۲/۳۰

دریافت نسخه اصلاح شده: ۹۵/۱۱/۱۶

پذیرش مقاله: ۹۶/۲/۱۱

Abstract

The aim of the present study, is to test a conceptual model for the mediating role of covert relational aggression on the relationship between marital justice and marital quality. This research was carried out in the framework of a correlational design. The participants were three hundred and twenty two women from Babolsar, Iran, who were selected based on clustered sampling. The participants completed the demographic form, The Marital Justice Scale (Ghaffari, et al., 2013), The Covert Relational Scale (Nelson & Carroll, 2006), and The Revised Dyadic Adjustment Scale (Busby, et al., 1995).

✉ Corresponding author: Department of Psychology, Faculty of Humanistic and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.
Email: m.qaffari@umz.ac.ir

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، آزمون یک الگوی مفهومی برای نقش واسطه‌ای پرخاشگری ارتباطی پنهان در رابطه بین عدالت زناشویی و کیفیت زناشویی بود. این پژوهش در چارچوب یک طرح همبستگی انجام شد. شرکت‌کنندگان ۳۲۲ نفر زن متأهل شهر بابلسر بودند که بر اساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند و فرم مشخصات جمعیت‌شناختی، مقیاس عدالت زناشویی (غفاری و همکاران، ۲۰۱۳)، مقیاس پرخاشگری ارتباطی پنهان (نلسون و کارول، ۲۰۰۶) و نسخه بازنگری‌شده مقیاس سازگاری زناشویی (باسبی و همکاران، ۱۹۹۵) را تکمیل کردند.

✉ نویسنده مسئول: بابلسر، پردیس دانشگاه مازندران، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، گروه روان‌شناسی
پست الکترونیکی: m.qaffari@umz.ac.ir

Using maximum-likelihood estimation and bootstrap procedure, results from path analysis showed that love withdrawal have the role of mediator on the relationship between marital justice components (distributional and procedure/interactional) and dyadic satisfaction and cohesion. Also, the findings revealed that social sabotage have the role of mediator on the relationship between procedure/interactional justice and dyadic consensus and satisfaction ($p < 0.05$). Based on the findings of the present study, it can be concluded that marital justice can predict marital quality. Meanwhile, covert relational aggression can clarify of the mechanisms of the effect of marital justice on marital quality. These results can be used to design counseling and therapeutic programs for couples.

Keywords: Marital Justice, Marital Quality, Covert Relational Aggression, Women.

با استفاده از برآورد حداکثر درست‌نمایی و روش خود-گردان‌سازی، یافته‌های حاصل از تحلیل مسیر نشان داد که کناره‌گیری عاطفی در رابطه بین مولفه‌های عدالت زناشویی (توزیعی و رویه‌ای/تعاملی) و رضایت و انسجام زوجی نقش واسطه‌ای دارد. همچنین، یافته‌ها نشان داد که خراب کردن وجهه اجتماعی در رابطه بین عدالت رویه‌ای/تعاملی و توافق و رضایت زوجی نقش واسطه‌ای دارد ($p < 0.05$). بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان چنین نتیجه گرفت که وجود عدالت زناشویی می‌تواند کیفیت زناشویی را پیش‌بینی کند. در این میان، پرخاشگری ارتباطی پنهان، می‌تواند یکی از سازوکارهای تأثیر عدالت زناشویی بر کیفیت زناشویی را روشن کند. این نتایج، در طراحی برنامه‌های مشاوره‌ای و درمانی برای زوجین، قابل استفاده است.

کلیدواژه‌ها: عدالت زناشویی، پرخاشگری ارتباطی پنهان، کیفیت زناشویی، زنان.

مقدمه

کیفیت زناشویی^۱ مورد توجه بسیاری از پژوهشگران قرار گرفته است و ابعاد گوناگون روابط زوجین مانند سازگاری، رضایت، شادی، انسجام و تعهد را شامل می‌شود (خجسته‌مهر، کراچیان و شیرالی‌نیا، ۱۳۹۳؛ موسوی، ۱۳۹۶؛ گلدفارب و ترودل^۲، ۲۰۱۹). کیفیت زناشویی، مخالف اختلاف زناشویی نیست بلکه متشکل از ابعاد مثبت (شادکامی و تعاملات مثبت) و ابعاد منفی (تعارض‌ها و نگرش‌های منفی) است که در روابط بین زوجین وجود دارند (فینچام و بیچ^۳، ۲۰۰۷). لویز و اسپنیر^۴ (۱۹۷۹) کیفیت زناشویی را ترکیبی از سازگاری و شادمانی زناشویی می‌دانند. از نظر فینچام و بردبری^۵ (۱۹۸۷)، کیفیت زناشویی منعکس‌کننده ارزیابی کلی فرد از رابطه زناشویی است. در نظریه مارکس^۶ (۱۹۸۹) که تلفیقی از رویکرد لویز و اسپنیر و رویکرد سیستمی بوئن^۷ است، فرد متأهل دارای سه زاویه درونی، همسری و فرد ذی‌نفوذ است و کیفیت زناشویی فرد، محصول شیوه‌های او در ساماندهی نظام‌مند خود بین این سه زاویه است (عیسی‌نژاد، احمدی و اعتمادی، ۱۳۸۹).

اهمیت توجه به کیفیت زناشویی در این است که طبق گزارش‌ها، طلاق و مشکلات زناشویی جزء موقعیت‌های بسیار تنش‌زا در زندگی هستند (اولری، هیمن و یانگسما^۸، ۲۰۱۴). مطالعات گذشته بر سلامت پزشکی (آمبرسن^۹ و همکاران، ۲۰۱۰)، رفتارهای فداکارانه (خجسته‌مهر و همکاران، ۱۳۹۳)، تعهد زناشویی

(نولر و فیتزپاتریک^{۱۰}، ۱۹۹۰)، سبک‌های حل تعارض و ادراک از تعاملات همسر (موسوی، ۱۳۹۶)، خود-مختاری و صمیمیت خانواده مبدأ (احمدی، پناغی و صادقی، ۱۳۹۷)، سطح تعارض‌های موجود در روابط و چگونگی مدیریت آن (فروساکیس^{۱۱}، ۲۰۱۰)، بهزیستی معنوی و توانمندی‌های خانواده (غفاری، ۲۰۱۶) و بهزیستی فردی (پروکلس، هلمز و بوهرلر^{۱۲}، ۲۰۰۷) به عنوان عوامل مرتبط با کیفیت زناشویی، متمرکز شده‌اند. در کنار سایر متغیرهای پیش‌بین کیفیت زناشویی، سازه‌ای که به طور ویژه مورد نظر پژوهش حاضر قرار دارد، عدالت زناشویی است. عدالت یک نگرانی اساسی در تعاملات با دیگران را انعکاس می‌دهد و می‌تواند بر هویت افراد، انگیزه‌ها و رفتار آن‌ها تأثیر داشته باشد. به زعم دی‌کرمر و ون‌دایک^{۱۳} (۲۰۰۹)، عدالت به عنوان یک نگرانی اجتماعی، ابزار تنظیم‌کننده مهمی در زندگی اجتماعی است. طبق گزارش سدیکیز و بروئر^{۱۴} (۲۰۰۱)، سطوح مختلف هویت تحت تأثیر عدالت قرار می‌گیرد: هویت فردی، هویت ارتباطی (مثل روابط زوجی) و هویت جمعی (روابط بین‌گروهی).

از دید برخی پژوهشگران، اهمیت پدیده‌های ادراکی مانند عدالت، تنها از طریق بررسی پیامدهایی که دارند، قابل بررسی است (احمت، کیانی و هشمی^{۱۵}، ۲۰۱۳). برخی یافته‌ها نشان داده‌اند که بدون وجود باور به عادلانه بودن شرایط، میزان تعهد و تلاش کاهش می‌یابد (رانکین و تیلر^{۱۶}، ۲۰۰۹). همچنین، عدالت یکی از مهمترین عوامل راه‌انداز خودآگاهی^{۱۷} (کونستانین، هیج، کاندایکی و برایانت^{۱۸}، ۲۰۰۷)، خود-ارزیابی^{۱۹} و خودتنظیمی^{۲۰} (گودمن، لیانگ، هلمز، لاتا، اسپارکس و وینتراوب^{۲۱}، ۲۰۰۴) و تفکیک خویشتن^{۲۲} (جوردن^{۲۳}، ۲۰۱۰) معرفی شده است. برای مطالعه این جنبه اجتماعی مهم از تعاملات با دیگران، ادبیات پژوهشی روان‌شناختی انواع مختلف عدالت را متمایز کرده است. به ویژه در چارچوب نظریه عدالت اجتماعی، بین عدالت توزیعی^{۲۴} (منصفانه بودن پیامد دریافت شده نسبت به میزان کار و تلاش و نیز منصفانه بودن توزیع بار و فشار کاری، مسئولیت‌ها و پاداش‌ها)، رویه‌ای^{۲۵} (منصفانه بودن فرایند تصمیم‌گیری) و تعاملی^{۲۶} (احترام، حمایت، صداقت و شأنی که فرد دریافت می‌کند و نیز دریافت اطلاعات و توضیحات واضح و درست) تمایز قائل شده‌اند (گل‌پرور و حیدریان، ۱۳۹۶). در پژوهش حاضر، این مولفه‌های سه‌گانه، برای مفهوم‌سازی و اندازه‌گیری عدالت زناشویی مورد نظر قرار گرفته‌اند چرا که تحقیقات گذشته در مورد تأثیر عدالت در خانواده و ازدواج، از مفهوم‌سازی جامعی برای اندازه‌گیری عدالت استفاده نکرده‌اند.

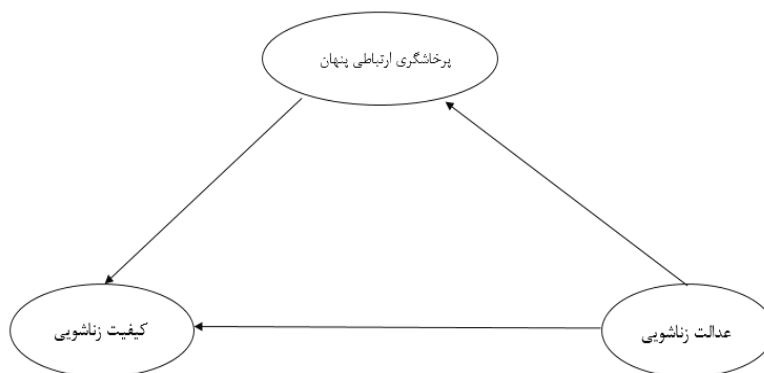
در این پژوهش فرض بر این است که کیفیت رابطه زوجین باید در فرایند مبادله، به ادراک انواع عدالت، حساس باشد. برای نمونه، در درمان زناشویی رفتاری و با استفاده از ترکیب نظریه تبادل اجتماعی و اصول یادگیری، از اهمیت نسبت پاداش-هزینه (گلدنبرگ و گلدنبرگ^{۲۷}، ۲۰۰۸) در میزان خشنودی زناشویی بحث می‌شود و در نظریه برابری^{۲۸} (انصاف)، زمانی که نسبت سرمایه‌گذاری به پاداش برای یک شریک نسبت به شریک دیگر متفاوت باشد، رابطه غیرمنصفانه و ناعادلانه ادراک می‌شود (خجسته‌مهر، کوچکی و رجبی، ۱۳۹۱). همچنین، رانکین و تیلر (۲۰۰۹) دریافتند که وقتی کارکنان سرپرستان‌شان را به عنوان افرادی درک می‌کنند که محترمانه (عدالت تعاملی) با آن‌ها رفتار می‌کنند، تلاش‌های عمدی برای کمک به سازمان را افزایش می‌دهند. دی‌کرمر (۲۰۰۵) نیز افزایش تعهد و میل به همکاری را از پیامدهای رویه‌های عادلانه در یک سازمان می‌داند. توجه به ادبیات پژوهشی عدالت سازمانی از این حیث حائز اهمیت است که می‌تواند خانواده را نیز نوعی سازمان در نظر گرفت. وود^{۲۹} (۱۹۹۵) خانواده را یک سیستم متشکل از روابط متقابل و

یک سازمان اجتماعی مهم معرفی می‌کند. بکارگیری سازه‌هایی همچون سازمان خانواده^{۳۱} و ساختار خانواده^{۳۱} در نظریه‌های خانواده‌درمانی و یا معرفی خانواده به عنوان یک کل یکپارچه متشکل از سیستم‌های فرعی (رشید، رشید و مارلی^{۳۲}، ۲۰۱۱) نیز نشان می‌دهد که می‌توان وجود مؤلفه‌های عدالت را در سازمان و ساختار خانواده و زوج، مهم دانست. چنان‌که لوی و کتز^{۳۳} (۲۰۰۲) دریافتند که تقسیم کارهای خانه و ادراک انصاف، بر کیفیت زناشویی زنان تأثیر دارد. پژوهش‌های مختلف بر تأثیر مثبت تقسیم عادلانه داری و نیز کارهای منزل، احساس احترام و منزلت، مدیریت منصفانه امور مالی، تصمیم‌گیری مشترک، مسئولیت‌پذیری مشترک و تقسیم عادلانه‌ی فشار کاری در زندگی زوجی تأکید کرده‌اند (اسکاگرد، جانسن، هاراکس و دی‌فرین^{۳۴}، ۲۰۱۱). ژانگ و تسانگ^{۳۵} (۲۰۱۲) شواهدی از نقش تعدیل‌گر ادراک انصاف در رابطه بین درآمد زن و کیفیت زناشویی، در نمونه‌ای از زنان چینی گزارش کردند. همچنین، نورانی، سراج‌شیروان، شاکری و مخبر (۲۰۱۹) بر اهمیت نگرش نقش جنسیتی و تقسیم کارهای خانه در ادراک عدالت در زوجین تأکید کرده‌اند. بنابراین، می‌توان فرض کرد که عدالت زناشویی در رابطه زوجی اهمیت دارد و بر کیفیت زناشویی تأثیر مثبت می‌گذارد.

علاوه بر این، به نظر می‌رسد یکی از پیامدهای عدم ادراک عدالت در روابط زوجین، بروز پرخاشگری بین زوجین باشد. در زمینه مطالعات مربوط به پرخاشگری در روابط زوجین، طی سال‌های اخیر، پرخاشگری ارتباطی پنهان^{۳۶} مورد علاقه پژوهشگران قرار گرفته است (کارول^{۳۷} و همکاران، ۲۰۱۰؛ کاین، ارنیخ، هالمگرن و اندروود^{۳۸}، ۲۰۱۹) و برخی از پژوهشگران، توجه و تمرکز صرف بر پرخاشگری آشکار را ناکافی دانسته‌اند (بنجامین^{۳۹}، ۲۰۱۵). به طور کلی، در پرخاشگری ارتباطی، فرد از طریق اعمال نفوذ هدفمند، تلاش می‌کند به مخاطب آسیب برساند و به رابطه صدمه بزند (آیزپیتارت^{۴۰} و همکاران، ۲۰۱۹). به طور ویژه، پرخاشگری ارتباطی پنهان، شامل دو مولفه خراب‌کردن وجهه اجتماعی^{۴۱} و کناره‌گیری عاطفی^{۴۲} است. خراب‌کردن وجهه اجتماعی، نوعی آزار و اذیت غیرمستقیم از طریق بدگویی، شایعه‌پراکنی، گفتن اطلاعات خصوصی همسر به دیگران و یا فراهم نمودن امکان دخالت دیگران در جریان بحث‌ها و مشاجرات بین زوجین است (خزاعی، نوابی‌نژاد، فرزاد و زهراکار، ۱۳۹۶). این نوع پرخاشگری ارتباطی، با هدف استفاده از فشار اجتماعی برای مهار همسر انجام می‌شود (کارول و همکاران، ۲۰۱۰). اما در کناره‌گیری عاطفی، یکی از همسران، با هدف مهار رابطه، توجه و محبت خود را از طریق نادیده گرفتن همسر و عدم توجه به او، برقرار نکردن رابطه جنسی، تهدید به ترک رابطه و رفتارهایی از این دست، از همسرش دریغ می‌کند (کلیفورد^{۴۳}، ۲۰۱۳؛ کرامر^{۴۴}، ۲۰۱۵). هرچند در برخی پژوهش‌ها بر عوامل فردی و شخصیتی (خزاعی و همکاران، ۱۳۹۶) به عنوان پیش‌بین‌های پرخاشگری ارتباطی پنهان تأکید شده است، اما دور از ذهن نیست که عوامل ارتباطی نیز بر آن تأثیر داشته باشد. برای نمونه، فرانکل، آمورا، جیکوبوتیس و هازان^{۴۵} (۲۰۱۵) گزارش کردند که در اغلب مواقع، مشکلات ارتباطی بین همسران می‌تواند به بروز پرخاشگری ارتباطی پنهان در روابط بین آن‌ها منجر شود. طبق نظریه تبادل منابع، وقتی افراد در یک رابطه مبتنی بر تبادل اجتماعی، بیش از حد نفع می‌برند، احساس شرم و گناه را گزارش می‌دهند و در حالت مقابل، یعنی ادراک تضييع منافع، خشم، غم و ناخشنودی را تجربه می‌کنند (ژانگ و تسانگ، ۲۰۱۲). مرور شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که تأثیر سازه‌های زوجی از جمله عدالت زناشویی بر پرخاشگری در روابط زوجین، چندان مورد بررسی قرار نگرفته است. اما بر

اساس برخی یافته‌های پژوهشی، می‌توان این تأثیر را محتمل دانست. دی کرمر و ون‌دایک (۲۰۰۹) گزارش کردند که عدالت به طور واضح هویت، انگیزه و رفتار افراد را متأثر می‌سازد و به شکل‌دهی این که تعاملات فرد با دیگران چطور فراخوانده و هماهنگ می‌شود، چطور افراد می‌توانند خود را در جهان اجتماعی و در یک روش معنادار ارزیابی کنند (مثل عزت‌نفس) و این که چطور انگیزه‌ها و هویت افراد تنظیم می‌شود، کمک می‌کند. همچنین، به زعم کارور^{۴۶} (۲۰۰۱)، عدالت بر اهداف، عقاید و ارزش‌های خاصی اثر می‌گذارد و آن‌ها را فعال می‌کند. با فعال کردن اهداف، انگیزه‌های افراد نیرو می‌گیرند و در نهایت، رفتار هدایت می‌شود. با توجه به عقیده کارور (۲۰۰۱) مبنی بر این که رفتار اجتماعی بر اساس فرایندهای انگیزشی ساخته می‌شود، می‌توان گفت عدالت بر پاسخ‌های رفتاری افراد اثر می‌گذارد. به عنوان نمونه، در بافت روان‌شناسی سازمانی، مرتضوی و عریضی (۱۳۹۶) دریافتند که عدالت رویه‌ای بر پرخاشگری فیزیکی و روان‌شناختی کارکنان تأثیر دارد. بر اساس مرور شواهد پژوهشی، می‌توان عدالت را سازه‌ای پیش‌بین برای پرخاشگری فرض کرد. بنابراین، در پژوهش حاضر این فرضیه مطرح شد که عدالت زناشویی بر پرخاشگری ارتباطی پنهان تأثیر دارد.

از سوی دیگر، می‌توان چنین فرض کرد که پرخاشگری ناشی از ادراک بی‌عدالتی در روابط زوجین، بر کیفیت زناشویی تأثیر داشته باشد. در همین راستا، گاتمن^{۴۷} (۱۹۹۴؛ ۲۰۱۴) دریافت که تعاملات زناشویی همراه با هیجانات منفی، به بی‌ثباتی ازدواج منجر می‌شود. اشمیت، کلیگل و شاپیرو^{۴۸} (۲۰۰۷) نیز دریافتند که تعاملات زوجی مبتنی بر منفی‌گرایی و مبادله خشم، تأثیری منفی بر کیفیت زناشویی دارد. همچنین، در برخی پژوهش‌ها مشخص شد که خشونت، اثرات منفی زیادی بر عملکرد ارتباطی و کیفیت زناشویی به جای می‌گذارد (کیم، شارت، تیبیریو و کاپالدی^{۴۹}، ۲۰۱۶؛ کاین، نلسن، کارول، اشمیت، یانگ و هالمگرن^{۵۰}، ۲۰۱۷) و رفتار پرخاشگرانه، زمینه‌ای را برای رشد و گسترش رفتارهای اجتماعی سازش‌نا یافته، درک پایین از موقعیت‌های بین‌فردی و کاهش کیفیت زناشویی (پاراد و لیرکز^{۵۱}، ۲۰۱۱؛ کاین و همکاران، ۲۰۱۷)، فراهم می‌کند. بر این اساس، در پژوهش حاضر، پرخاشگری ارتباطی پنهان به عنوان سازه‌ای واسطه‌گر در رابطه بین عدالت زناشویی و کیفیت زناشویی فرض گردید. به عبارتی دیگر و با توجه به آنچه گذشت، هدف پژوهش حاضر پاسخ به این سوال است که آیا پرخاشگری ارتباطی پنهان، در رابطه‌ی بین عدالت زناشویی و کیفیت زناشویی، نقش واسطه‌ای دارد؟ (شکل ۱)

شکل ۱: الگوی مفهومی پژوهش

روش

پژوهش حاضر در چارچوب طرح همبستگی از نوع تحلیل مسیر انجام شد.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل زنان متأهل شهر بابلسر در پاییز و زمستان سال ۱۳۹۷ است. با توجه به مناسب بودن حجم نمونه حداقل ۳۰۰ نفری برای تحلیل عاملی تأییدی و الگوسازی معادلات ساختاری از نظر برخی منابع (کریازوس^{۵۲}، ۲۰۱۸)، در این مطالعه با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای^{۵۳} و در نظر گرفتن ملاک‌های ورود (بازه‌ی سنی ۲۰ تا ۴۰ سال، داشتن سطح تحصیلات حداقل کاردانی و داشتن حداقل ۲ سال سابقه ازدواج) و خروج (سابقه ازدواج قبلی، ابتلا به اختلالات سایکوتیک و مصرف داروهای اعصاب و روان)، تعداد ۳۳۰ نفر، از مهدکودک‌های مناطق مختلف جغرافیایی شهر بابلسر انتخاب شدند و مورد اندازه‌گیری قرار گرفتند. در نهایت با حذف پاسخ‌نامه‌های معیوب و داده‌های پرت، حجم نهایی نمونه به ۳۲۲ نفر رسید. شرکت‌کنندگان پاداش مالی دریافت نکردند و با رضایت شخصی و آگاهی از محرمانه ماندن اطلاعات، در پژوهش شرکت کردند.

ابزارهای پژوهش

گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر با استفاده از فرم اطلاعات جمعیت‌شناختی، مقیاس عدالت زناشویی^{۵۴} (MJS)، مقیاس پرخاشگری ارتباطی پنهان^{۵۵} (CRAS) و نسخه بازنگری شده مقیاس سازگاری زناشویی^{۵۶} (RDAS) انجام شد.

فرم اطلاعات جمعیت‌شناختی

این فرم شامل برخی اطلاعات جمعیت‌شناختی است که با توجه به اهداف و ملاک‌های ورود و خروج، طراحی شد. اطلاعات جمعیت‌شناختی عبارت بودند از: سن، طول مدت ازدواج، سن ازدواج، سطح تحصیلات، فاصله سنی با همسر، نوع ازدواج، سابقه ازدواج قبلی، در حال حاضر با همسر زندگی کردن، سابقه مراجعه به روان‌پزشک و مصرف داروهای اعصاب و روان.

مقیاس عدالت زناشویی (MJS): این مقیاس مشتمل بر ۲۰ گویه است که منطبق بر مفهوم‌سازی مولفه‌های عدالت اجتماعی و سازمانی به منظور اندازه‌گیری عدالت زناشویی در روابط زوجین توسط غفاری و همکاران (۲۰۱۳) ساخته شده است. این آزمون از دو خرده‌مقیاس عدالت توزیعی (۸ گویه) و عدالت رویه‌ای/تعاملی (۱۲ گویه) تشکیل شده است. گویه‌های MJS روی مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای (از ۱ = خیلی کم تا ۵ = خیلی زیاد) نمره‌گذاری می‌شوند. غفاری و همکاران (۲۰۱۳) روایی MJS را از طریق تحلیل عاملی، بررسی همسانی درونی خرده‌مقیاس‌ها روایی همگرا و واگرا، و اعتبار آن را از طریق پایایی بازآزمایی و همسانی درونی گویه‌ها (آلفای کرونباخ ۰/۹۳، ۰/۹۶ و ۰/۹۷ به ترتیب برای خرده‌مقیاس‌های عدالت توزیعی، عدالت رویه‌ای/تعاملی و کل مقیاس) در زنان و مردان مورد تأیید قرار دادند. در پژوهش حاضر و بر اساس تحلیل عاملی تأییدی، الگوی دو عاملی MJS برازش قابل قبولی با داده‌ها داشت ($\chi^2/DF = 2/03$ ، $GFI = 0/94$ ، $AGFI = 0/90$).

CFI=۰/۹۶، RMSEA=۰/۰۷). همچنین ضریب آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس‌های عدالت توزیعی، عدالت رویه‌ای/تعاملی و کل مقیاس به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۹۴ و ۰/۹۶ به دست آمد.

مقیاس پرخاشگری ارتباطی پنهان (CRAS): این مقیاس ۱۲ گویه‌ای به منظور اندازه‌گیری کناره‌گیری عاطفی (۶ گویه) و خراب‌کردن وجهه اجتماعی (۶ گویه) در روابط زوجین توسط نلسون و کارول^{۵۷} (۲۰۰۶) ساخته شده است. گویه‌ها روی مقیاس لیکرت ۷ درجه‌ای (از ۱ = خیلی کم تا ۷ = خیلی زیاد) نمره‌گذاری می‌شوند. طبق گزارش کارول و همکاران (۲۰۱۳)، همسانی درونی گویه‌های کناره‌گیری عاطفی در مردان ۰/۹۰ و در زنان ۰/۸۶ و همسانی درونی گویه‌های خراب‌کردن وجهه اجتماعی برای مردان ۰/۸۸ و برای زنان ۰/۹۰ بود. ویژگی‌های روانسنجی CRAS در پژوهش‌های خارجی (کرامر، ۲۰۱۵) و داخلی (خزاعی و همکاران، ۱۳۹۵) مورد بررسی قرار گرفته است. خزاعی و همکاران (۱۳۹۵) ویژگی‌های روان‌سنجی CRAS را از طریق تحلیل عاملی اکتشافی، روایی همگرا و واگرا و همسانی درونی گویه‌ها (آلفای کرونباخ ۰/۸۵ و ۰/۸۴ برای کناره‌گیری عاطفی و ۰/۸۳ و ۰/۸۲ برای خراب‌کردن وجهه اجتماعی به ترتیب در مردان و زنان) مورد تأیید قرار دادند. در پژوهش حاضر و بر اساس تحلیل عاملی تأییدی، الگوی دو عاملی CRAS برازش قابل قبولی با داده‌ها داشت ($\chi^2/DF = 1/68$ ، $GFI = 0/97$ ، $AGFI = 0/91$ ، $CFI = 0/98$ ، $RMSEA = 0/05$). همچنین ضریب آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس‌های کناره‌گیری عاطفی، خراب‌کردن وجهه اجتماعی و کل مقیاس به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۹۲ و ۰/۹۰ به دست آمد.

نسخه بازنگری شده مقیاس سازگاری زناشویی (RDAS): باسبی، کریستنسن، کریین و لارسن^{۵۸} (۱۹۹۵) مقیاس ۱۴ گویه‌ای RDAS را از روی نسخه اصلی مقیاس سازگاری زناشویی (DAS؛ اسپنیر^{۵۹}، ۱۹۷۶) ساختند. پژوهشگران صاحب‌نظر، این آزمون را ابزار مناسبی برای اندازه‌گیری کیفیت زناشویی معرفی کرده‌اند (عیسی‌نژاد و همکاران، ۲۰۱۲). این مقیاس، کیفیت زناشویی را در قالب سه خرده‌مقیاس توافق زوجی (۶ گویه با طیف لیکرت ۶ گزینه‌ای)، رضایت زوجی (۴ گویه با طیف لیکرت ۶ گزینه‌ای) و انسجام زوجی (۴ گویه با طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای) اندازه‌گیری می‌کند. طبق گزارش باسبی و همکاران (۱۹۹۵)، الگوی ۳ عاملی RDAS از برازش مطلوبی با داده‌ها برخوردار است و آلفای کرونباخ ۰/۸۰ تا ۰/۹۰ برای خرده‌مقیاس‌ها و کل مقیاس به دست آمد.

عیسی‌نژاد و همکاران (۲۰۱۲) ویژگی‌های روان‌سنجی RDAS را از طریق تحلیل عاملی تأییدی، روایی همگرا، پایایی بازآزمایی ($r = 0/71$) و همسانی درونی گویه‌ها (آلفای کرونباخ ۰/۸۶ برای کل مقیاس) مورد تأیید قرار دادند. غفاری (۲۰۱۶) همسانی درونی گویه‌های RDAS را از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷ برای کل مقیاس، ۰/۷۷ برای توافق، ۰/۸۳ برای رضایت و ۰/۷۳ برای انسجام زوجی به دست آورد. در پژوهش حاضر و بر اساس تحلیل عاملی تأییدی، الگوی سه عاملی RDAS برازش قابل قبولی با داده‌ها داشت ($\chi^2/DF = 0/53$ ، $GFI = 0/99$ ، $AGFI = 0/98$ ، $CFI = 0/99$ ، $RMSEA = 0/01$). همچنین ضریب آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس‌های توافق زوجی، رضایت زوجی، انسجام زوجی و کل مقیاس به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۹۰، ۰/۸۱ و ۰/۸۹ به دست آمد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برازش الگوی مفروض پژوهش حاضر، با استفاده از برآورد حداکثر درست‌نمایی^{۶۰} و روش خود-گردان سازی^{۶۱} با سطح فاصله اطمینان ۹۵٪ برای سنجش واسطه‌گری از طریق برآورد تأثیرات ویژه غیرمستقیم در الگو (پریچر و هایس^{۶۲}، ۲۰۰۸؛ هایس، ۲۰۰۹) انجام شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای Amos-۲۰ و SPSS-22 تحلیل شد.

یافته‌ها

میانگین سن افراد شرکت‌کننده در این پژوهش ۲۷/۴۶ سال (انحراف معیار = ۴/۸۱؛ دامنه سن: ۲۰-۳۵ سال) بود. از بین افراد نمونه، ۷٪ در سطح تحصیلی کاردانی، ۶۹٪ در سطح کارشناسی، ۲۱٪ در سطح کارشناسی ارشد و ۳٪ در سطح دکتری بودند. میانگین سن ازدواج افراد شرکت‌کننده در این پژوهش $3/22 \pm$ ۲۴/۵۵، میانگین طول مدت ازدواج $4/03 \pm$ ۵/۶۱ و میانگین فاصله سنی با همسر $2/85 \pm$ ۴/۷۰ سال بود. از بین افراد نمونه، ۵۶/۶٪ ازدواج سنتی، ۱۴/۴٪ ازدواج فامیلی و ۲۹٪ ازدواجی مبتنی بر دوستی قبلی داشتند. جدول ۱ میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش و ماتریس ضرایب همبستگی بین آنها را نشان می‌دهد.

جدول ۱: میانگین، انحراف معیار و ماتریس ضرایب همبستگی میان متغیرهای پژوهش (n = ۳۲۲)

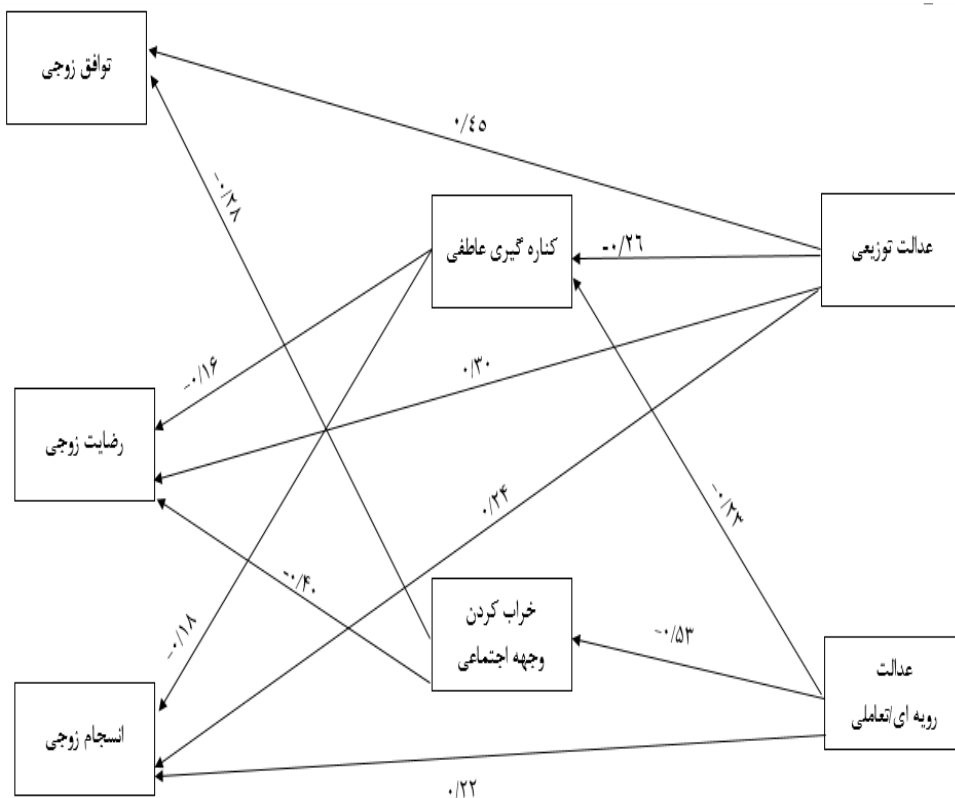
متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
عدالت توزیعی	۱									
عدالت رویه‌ای/تعاملی	۰/۵۰**	۱								
عدالت زناشویی	۰/۸۴**	۰/۸۹**	۱							
کناره‌گیری عاطفی	-۰/۴۱**	-۰/۳۵**	-۰/۴۴**	۱						
خراب کردن وجهه اجتماعی	-۰/۳۶**	-۰/۵۳**	-۰/۵۲**	۰/۵۴**	۱					
پرخاشگری ارتباطی پنهان	-۰/۴۴**	-۰/۵۰**	-۰/۵۴**	۰/۸۹**	۰/۸۶**	۱				
توافق	۰/۵۴**	۰/۴۸**	۰/۵۸**	-۰/۴۰**	-۰/۴۴**	-۰/۴۸**	۱			
رضایت	۰/۵۰**	۰/۵۰**	۰/۵۷**	-۰/۵۱**	-۰/۵۸**	-۰/۶۱**	۰/۵۷**	۱		
انسجام	۰/۴۲**	۰/۴۰**	۰/۴۷**	-۰/۳۶**	-۰/۲۹**	-۰/۳۷**	۰/۳۸**	۰/۳۹**	۱	
کیفیت زناشویی	۰/۶۲**	۰/۵۸**	۰/۶۹**	-۰/۵۲**	-۰/۵۵**	-۰/۶۱**	۰/۸۶**	۰/۸۱**	۰/۶۹**	۱
میانگین	۳۱/۲۰	۴۱/۱۷	۷۲/۳۷	۱۵/۷۷	۱۰/۰۷	۲۵/۸۴	۲۹/۶۱	۱۹/۱۰	۱۲/۸۱	۶۱/۵۳
انحراف معیار	۳/۵۹	۴/۳۵	۶/۹۰	۷/۸۱	۶/۸۵	۱۲/۸۸	۴/۷۵	۳/۵۶	۳/۲۷	۹/۳۰

**p < .01

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، به طور کلی ضرایب همبستگی بین مولفه‌های عدالت زناشویی و مولفه‌های پرخاشگری ارتباطی پنهان، منفی و معنی‌دار و ضرایب همبستگی بین مولفه‌های عدالت زناشویی و مولفه‌های کیفیت زناشویی، مثبت و معنی‌دار است. به همین ترتیب، ضرایب همبستگی بین مولفه‌های پرخاشگری ارتباطی پنهان و مولفه‌های کیفیت زناشویی، منفی و معنی‌دار است.

برای برازش الگو، از آنجا که مقادیر d^2 به طور قابل تمایزی مجزا نبودند (برن^{۶۳}، ۲۰۱۰)، از لحاظ دور افتادگی چندمتغیری^{۶۴} مشکلی وجود نداشت. هم‌خطی^{۶۵} بین متغیرها از طریق تحلیل رگرسیون بررسی شد که نتایج مطلوب بود ($VIF < 2$ ، $Tolerance > 0.5$). از آنجایی که آماره خی‌دو به حجم نمونه حساس است، از آماره‌های خی‌دو نسبی (χ^2/DF)، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص تعدیل‌شده نیکویی برازش (AGFI)، شاخص برازش تطبیقی (CFI) و ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) استفاده شد. در مورد شاخص‌های برازش الگو، مقادیر بالاتر از ۰/۹۰ برای شاخص برازش تطبیقی، شاخص نیکویی برازش و شاخص تعدیل‌شده نیکویی برازش، مطلوب گزارش شده است (برن، ۲۰۱۰). مقدار کمتر از ۰/۰۸ را برای شاخص RMSEA قابل قبول گزارش کرده‌اند، هر چند مقدار ایده‌آل آن را کمتر از ۰/۰۵ می‌دانند (براونه و کادک^{۶۶}، ۱۹۹۳). مقدار کمتر از ۲ یا ۳، میزان قابل قبولی برای شاخص خی‌دو نسبی است (اولمن^{۶۷}، ۲۰۰۱). برازش الگوی مفهومی پژوهش حاضر، شاخص‌های کلی مطلوبی را نشان داد. مقادیر شاخص‌های برازش و ضرایب استاندارد مستقیم در شکل ۲ ارائه شده است.

شکل ۲: ضرایب استاندارد مستقیم الگوی مفهومی اصلاح‌شده رابطه بین عدالت زناشویی،

پرخاشگری ارتباطی پنهان و کیفیت زناشویی

یادداشت: $\chi^2/DF = 1/91$ ، $DF = 5$ ، $p < 0.06$ ، $GFI = 0.97$ ، $AGFI = 0.90$ ، $CFI = 0.98$ ، $RMSEA = 0.06$

همان‌طور که در شکل ۲ نشان داده شده است، عدالت توزیعی بر کناره‌گیری عاطفی ($T = -۳/۳۵, p < ۰/۰۰۱$)، تأثیر مستقیم و منفی و بر توافق زوجی ($\beta = -۰/۲۶, T = ۶/۵۴, p < ۰/۰۰۱$)، رضایت زوجی ($\beta = ۰/۴۵, T = ۶/۵۴, p < ۰/۰۰۱$) و انسجام زوجی ($\beta = ۰/۳۰, T = ۴/۵۸, p < ۰/۰۰۱$) و عدالت رویه‌ای/تعاملی بر خراب کردن وجهه اجتماعی ($\beta = -۰/۵۳, T = -۷/۷۳, p < ۰/۰۰۱$) و کناره‌گیری عاطفی ($\beta = -۰/۲۳, T = -۲/۷۶, p < ۰/۰۰۶$)، تأثیر مستقیم و منفی و بر انسجام زوجی ($\beta = -۰/۲۳, T = -۲/۷۶, p < ۰/۰۰۶$)، رضایت زوجی ($\beta = ۰/۲۲, T = ۲/۶۲, p < ۰/۰۰۲$) و خراب کردن وجهه اجتماعی بر رضایت زوجی ($\beta = -۰/۱۸, T = -۲/۲۰, p < ۰/۰۰۳$)، تأثیر مستقیم و منفی دارد. خراب کردن وجهه اجتماعی بر رضایت زوجی ($\beta = -۰/۴۰, T = -۵/۵۴, p < ۰/۰۰۱$) و توافق زوجی ($\beta = -۰/۴۰, T = -۵/۵۴, p < ۰/۰۰۱$)، تأثیر مستقیم و منفی دارد. در جدول ۲ برآورد ضرایب تأثیر غیرمستقیم و کل مسیرهای موجود در الگو گزارش شده است.

جدول ۲: ضرایب تأثیر غیرمستقیم و کل الگوی واسطه‌ای رابطه بین عدالت زناشویی، پرخاشگری ارتباطی پنهان و کیفیت زناشویی

تأثیر		متغیر	
کل	غیرمستقیم	ملاک	پیش بین
-۰/۵۳		خراب کردن وجهه اجتماعی	عدالت رویه‌ای/تعاملی
-۰/۲۳		کناره‌گیری عاطفی	عدالت رویه‌ای/تعاملی
۰/۲۶	۰/۰۴	انسجام زوجی	عدالت رویه‌ای/تعاملی
۰/۱۵	۰/۱۵	توافق زوجی	عدالت رویه‌ای/تعاملی
۰/۲۵	۰/۲۵	رضایت زوجی	عدالت رویه‌ای/تعاملی
-۰/۲۶		کناره‌گیری عاطفی	عدالت توزیعی
۰/۲۸	۰/۰۵	انسجام زوجی	عدالت توزیعی
۰/۴۴		توافق زوجی	عدالت توزیعی
۰/۳۴	۰/۰۴	رضایت زوجی	عدالت توزیعی
-۰/۲۸		توافق زوجی	خراب کردن وجهه اجتماعی
-۰/۴۰		رضایت زوجی	خراب کردن وجهه اجتماعی
-۰/۱۸		انسجام زوجی	کناره‌گیری عاطفی
-۰/۱۶		رضایت زوجی	کناره‌گیری عاطفی

یافته‌های حاصل از خود-گردان‌سازی نشان داد که ضریب تأثیر غیرمستقیم عدالت رویه‌ای/تعاملی بر رضایت ($\beta = ۰/۲۵, CI = ۰/۱۳ - ۰/۳۶, p < ۰/۰۰۱$)، توافق ($\beta = ۰/۱۵, CI = ۰/۰۶ - ۰/۲۵, p < ۰/۰۰۱$) و انسجام ($\beta = ۰/۰۴, CI = ۰/۰۱ - ۰/۱۰, p < ۰/۰۰۱$)، مثبت و معنی‌دار بود. ضریب تأثیر غیرمستقیم عدالت توزیعی بر رضایت ($\beta = ۰/۰۴, CI = ۰/۰۱ - ۰/۱۰, p < ۰/۰۰۱$) و انسجام ($\beta = ۰/۰۵, CI = ۰/۰۱ - ۰/۱۱, p < ۰/۰۰۱$)، مثبت و معنی‌دار بود. به عبارتی دیگر، بر اساس این یافته‌ها، کناره‌گیری عاطفی در رابطه بین مولفه‌های عدالت زناشویی (توزیعی و رویه‌ای/تعاملی) و رضایت و انسجام زوجی نقش واسطه‌ای دارد. هم‌چنین، خراب کردن وجهه اجتماعی در رابطه بین عدالت رویه‌ای/تعاملی و توافق و رضایت زوجی نقش واسطه‌ای دارد. بنابراین، فرضیه نقش واسطه‌ای پرخاشگری ارتباطی پنهان در رابطه بین عدالت زناشویی و

کیفیت زناشویی تأیید شد. الگوی نهایی این پژوهش، ۲۸٪ واریانس خراب کردن وجهه اجتماعی، ۱۸٪ واریانس کناره‌گیری عاطفی، ۴۴٪ واریانس رضایت زوجی، ۳۵٪ واریانس توافق زوجی و ۲۵٪ واریانس انسجام زوجی را تبیین نمود.

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، الگوی مفهومی نقش واسطه‌ای پرخاشگری ارتباطی پنهان در رابطه بین عدالت زناشویی و کیفیت زناشویی آزمون شد. یافته‌ها نشان داد که کناره‌گیری عاطفی در رابطه بین مؤلفه‌های عدالت زناشویی (توزیعی و رویه‌ای/تعاملی) و رضایت و انسجام زوجی نقش واسطه‌ای دارد و خراب کردن وجهه اجتماعی، متغیر واسطه‌گر در رابطه بین عدالت رویه‌ای/تعاملی و توافق و رضایت زوجی است. این یافته‌ها به نوعی با مبانی نظری مورد بحث در نظریه‌های تبادل اجتماعی، برابری و تبادل منابع، همخوانی دارد. تأثیر منفی مؤلفه‌های عدالت زناشویی بر مولفه‌های پرخاشگری ارتباطی پنهان با یافته‌های پژوهشی گذشته مانند سدیکیز و بروئر (۲۰۰۱) مبنی بر تأثیر عدالت بر هویت ارتباطی؛ کارور (۲۰۰۱) مبنی بر تأثیر عدالت بر فعال‌سازی اهداف، انگیزه‌ها و هدایت رفتار؛ دی‌کرمر و ون‌دایک (۲۰۰۹) مبنی بر تأثیر عدالت بر انگیزه، رفتار و شکل‌دهی تعاملات و مرزجوی و عریضی (۱۳۹۶) مبنی بر تأثیر رویه‌های عادلانه بر پرخاشگری فیزیکی و روان‌شناختی، همسو است. بر این اساس، ادراک عدالت توزیعی و رویه‌ای/تعاملی افراد در رابطه با همسرشان، یعنی ادراک از وجود عدالت در توزیع منابع، منصفانه بودن تقسیم وظایف و نسبت تلاش-پاداش، شنیده شدن دغدغه‌ها و بررسی نیازها قبل از تصمیم‌گیری‌ها و دریافت احترام و اطلاعات صادقانه و شفاف، مانع ایجاد انگیزه، هدف‌گذاری و در نهایت بروز رفتارهای کناره‌گیرانه عاطفی و تخریب‌گرانه اجتماعی علیه همسر می‌گردد.

تأثیر مستقیم و غیرمستقیم مؤلفه‌های عدالت زناشویی بر کیفیت زناشویی با یافته‌های لوی و کتر (۲۰۰۲)، اسکاگرد و همکاران (۲۰۱۱)، ژانگ و تسانگ (۲۰۱۲)، نورانی و همکاران (۲۰۱۹) هماهنگ است. در نهایت، تأثیر مستقیم و معنی‌دار مؤلفه‌های پرخاشگری ارتباطی پنهان روی کیفیت زناشویی با یافته‌های اشمیت و همکاران (۲۰۰۷)، پاراد و لیرکز (۲۰۱۱)، کیم و همکاران (۲۰۱۶) و کاین و همکاران (۲۰۱۷) مبنی بر تأثیر منفی خشونت و مبادله خشم بر عملکرد ارتباطی زوجین و کیفیت زناشویی آن‌ها، همسو است. دور از ذهن نیست که پرخاشگری ارتباطی پنهان شامل بدگویی از همسر، شایعه‌پراکنی علیه او، گفتن اطلاعات خصوصی همسر به دیگران و یا فراهم نمودن امکان دخالت دیگران در جریان بحث‌ها و مشاجرات بین زوجین، نادیده گرفتن همسر و عدم توجه به او، برقرار نکردن رابطه جنسی و تهدید به ترک رابطه، بر توافق، رضایت و انسجام زوجی تأثیر منفی دارد. طبق این یافته‌ها، می‌توان چنین متذکر شد که با توجه به تغییرات فرهنگی-اجتماعی و تأثیر این تغییرات در ازدواج و تعاملات زوجین، امروزه ایجاد ارزش‌های اخلاقی مبتنی بر عدالت-محوری در رابطه، اهمیت بیشتری دارد. عدالت و اجرای آن تأثیر مهمی بر انگیزه‌ها، اهداف و رفتار انسان دارد. اگر زوجین به دنبال تداوم رابطه خود هستند، نمی‌توانند نسبت به برقراری عدالت در رابطه با همسر، بی‌تفاوت باشند. امروزه زوجین باید بیش از پیش نسبت به توزیع منصفانه محدودیت‌ها، منابع، پاداش‌ها و لذت‌ها، رعایت احترام، شأن و منزلت، شفافیت در تبادل اطلاعات و پیام‌رسانی و حرکت به سوی عدم تمرکز

و دخیل کردن یکدیگر در تصمیم‌گیری‌ها حساس باشند. در شرایط فرهنگی-اجتماعی عصر حاضر، زوجین باید هوشمندانه به ارزش‌ها، نگرش‌ها، نیازها، دغدغه‌ها و مشکلات یکدیگر توجه نشان دهند تا بتوانند قضاوت درستی از مفهوم و ادراک عدالت نزد همسر و در نهایت، کیفیت رابطه خود داشته باشند و ارزش اخلاقی تلاش برای منافع مشترک را مدنظر قرار دهند. چرا که عدالت از جمله الزامات هر نوع مشارکت اجتماعی است به طوری که استمرار حضور افراد در گروه‌ها و نیز روابط بین‌فردی نزدیک، به نحوه ادراک آنان از چگونگی رعایت عدالت بستگی دارد. ادراک بی‌عدالتی به عنوان یک عامل تنش‌زا، می‌تواند منجر به تضعیف روحیه و افزایش تجربه پریشانی و هیجانات منفی که بسترساز بروز پرخاشگری ارتباطی هستند، شود و از این طریق بر کیفیت زناشویی تأثیر منفی بگذارد. چنان‌که یافته‌های این پژوهش نشان داد که اگر سطح ادراک عدالت توزیعی پایین باشد، رضایت و انسجام زناشویی از طریق افزایش سطح کناره‌گیری عاطفی، کاهش می‌یابد. از سویی دیگر، چنان‌که یافته‌ها نشان داد، عدم ادراک رویه‌ها و تعامل عادلانه از سوی همسر، سطح خراب‌کردن وجهه اجتماعی همسر را در فرد افزایش می‌دهد و متعاقب آن منجر به کاهش توافق و رضایت زناشویی می‌شود. توجه به تأثیر عدالت زناشویی بر پرخاشگری ارتباطی پنهان و متعاقب آن کیفیت زناشویی از این جهت حائز اهمیت است که در زندگی بسیاری از زوجین، کناره‌گیری عاطفی و تخریب وجهه اجتماعی ناشی از ادراک بی‌عدالتی، ممکن است دور باطلی از کاهش کیفیت زناشویی، کاهش بیشتر عدالت زناشویی و افزایش بیشتر پرخاشگری ارتباطی را موجب گردد و در نهایت به احتمال بسیار زیاد سرنوشت رابطه را به سمت خصومت، نفرت، دلزدگی، بی‌تفاوتی عاطفی و جدایی سوق دهد. نکته‌ی مهمی که می‌توان بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر به آن اشاره کرد، اهمیت آموزش ارزش‌های اخلاقی عدالت-محورانه به افراد جامعه به طور کلی، و به طور ویژه آموزش انواع مولفه‌های عدالت زناشویی و اهمیت تعهد به اجرای آن به زوجین جوان است. زوجین می‌بایست بیاموزند به جای کناره‌گیری عاطفی و تخریب وجهه اجتماعی یکدیگر که نه تنها سودی ندارد بلکه منجر به تضعیف بیشتر رابطه می‌شود، به طور مستمر سطح ادراک عدالت زناشویی در یکدیگر را بررسی کنند و به دنبال شناسایی موانع فردی، اجتماعی، فرهنگی و خانوادگی ایجاد عدالت زناشویی در رابطه‌شان باشند تا بدین‌وسیله آگاهی خوبی از وضعیت همسر و زندگی زوجی خود داشته باشند. در این صورت، همسران به جای جنگیدن با یکدیگر و تکرار فرسوده‌کننده مشاجرات، به سوی ارزیابی، تنظیم و آسیب‌شناسی خود و رابطه زوجی حرکت می‌کنند و در این راه، با احتمال بیشتری از افراد حرفه‌ای برای آسیب‌شناسی، مشاوره و درمان، درخواست کمک می‌کنند.

محدودیت‌ها

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل زنان متأهل شهر بابلسر بود و در انتخاب افراد نمونه، ملاک‌های ورود و خروج در نظر گرفته شد. بر این اساس، در تصمیم‌یافته‌های این پژوهش باید احتیاط نمود. از این‌رو، پیشنهاد می‌شود الگوی مفهومی این پژوهش در جوامع آماری مختلف و یا در نمونه‌هایی با مشخصات جمعیت‌شناختی متفاوت، برازش شود. بررسی نقش تعدیل‌گر متغیرهایی مانند جنسیت، قومیت، طول مدت ازدواج و تحصیلات، برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود. همچنین، طرح همبستگی این پژوهش و غیرطولی بودن آن و استفاده‌ی صرف از آزمون‌های مداد-کاغذی برای جمع‌آوری داده‌ها، لزوم اجرای پژوهش‌های بیشتر در

این زمینه را نشان می‌دهد. در نهایت، بررسی عوامل پیش‌بینی‌کننده عدالت زناشویی، رابطه سازه‌هایی مانند سبک‌های دلبستگی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با ادراک عدالت زناشویی، و نیز تفاوت‌های احتمالی مفهوم عدالت زناشویی بین زنان و مردان از جوامع آماری مختلف، جهت گسترش و تعمیق ادبیات پژوهشی عدالت زناشویی، پیشنهاد می‌شود.

پی‌نوشت‌ها

1. Marital Quality
2. Goldfarb & Trudel
3. Fincham & Beach
4. Lewis & Spanier
5. Fincham & Bradbury
6. Marks
7. Bowen
8. O'Leary, Heyman, & Jongsma
9. Umberson, Williams, Powers, Liu, & Needham
10. Noller & Fitzpatrick
11. Frousakis
12. Proulx, Helms, & Buehler
13. DeCremer & vanDijke
14. Sedikides, & Brewer
15. Ahmet, Kiyani, & Hashmi
16. Rankin & Tyler
17. Self-Awareness
18. Constantine, Hage, Kindaichi, & Bryant
19. Self-Examination
20. Self-Regulation
21. Goodman, Liang, Helms, Latta, Sparks, & Weintraub
22. Self-Differentiation
23. Jordan
24. Distributional Justice
25. Procedural Justice
26. Interactional Justice
27. Goldenberg & Goldenberg
28. Equity Theory
29. Wood
30. Family Organization
31. Family Structure
32. Rasheed, Rasheed, & Marley
33. Lavee & Katz
34. Skogrand, Johnson, Horrocks, & DeFrain
35. Zhang & Tsang
36. Covert Relational Aggression
37. Carroll, Nelson, Yorgason, Harper, Ashton, & Jensen
38. Coyne, Ehrenerich, Holmgren, & Underwood
39. Benjamin
40. Aizpitarte, Atherton, Zheng, Alonso-Arbiol, & Robins
41. Sabotage
42. Live withdrawal
43. Clifford
44. Cramer
45. Frankel, Umemmura, Jacobvitz, & Hazen
46. Carver
47. Gottman
48. Schmitt, Kligel, & Shapiro
49. Kim, Shortt, Tiberio, & Capaldi
50. Coyne, Nelson, Carroll, Smith, Yang, & Holmgren
51. Parade & Leerkes
51. Parade & Leerkes
52. Kyriazos
53. Clustered Sampling
54. Marital Justice Scale
55. Covert Relational Aggression Scale
56. Revised Dyadic Adjustment Scale
57. Nelson & Carroll
58. Busby, Christensen, Crane, & Larson
59. Spanier
60. Maximum Likelihood Estimation
61. Bootstrap Procedure
62. Preacher & Hayes
63. Byrne
64. Multivariate Outliers
65. Co-Linearity
66. Browne & Cudeck
67. Ullman

منابع

- احمدی، ل.، پناغی، ل.، و صادقی، م. (۱۳۹۷). رابطه خودمختاری و صمیمیت خانواده مبدأ با سازگاری زناشویی: نقش عوامل شخصیتی. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۱۴(۱)، ۵۶-۳۹.
- خجسته‌مهر، ر.، کراچیان، م.، و شیرالی‌نیا، خ. (۱۳۹۳). نقش واسطه‌ای ادراک رفتارهای فداکارانه همسر در رابطه بین سبک‌های دلبستگی و کیفیت زناشویی. *روان‌شناسی خانواده*، ۲(۲)، ۴۰-۳۱.
- خجسته‌مهر، ر.، کوچکی، ر.، و رجبی، غ. (۱۳۹۱). نقش واسطه‌ای اسنادهای ارتباطی و راهبردهای حل تعارض غیر سازنده در رابطه بین سبک‌های دلبستگی و کیفیت زناشویی. *روان‌شناسی معاصر*، ۷(۲)، ۱۴-۳.
- خزاعی، س.، نوابی‌نژاد، ش.، فرزاد، و. و زهراکار، ک. (۱۳۹۵). بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس پرخاشگری ارتباطی پنهان. *پژوهش در سلامت روان‌شناختی*، ۱۰(۲)، ۸۸-۷۵.
- خزاعی، س.، نوابی‌نژاد، ش.، فرزاد، و. و زهراکار، ک. (۱۳۹۶). پیش‌بینی پرخاشگری پنهان ارتباطی (کناره‌گیری عاطفی و خراب کردن وجهه اجتماعی) بر اساس سبک‌های دلبستگی در زنان متأهل شهر بیرجند: نقش میانجی احساس شرم و گناه. *مطالعات زن و خانواده*، ۱۵(۱)، ۱۲۹-۱۰۳.
- عیسی‌نژاد، ا.، احمدی، س.، ا.، و اعتمادی، عذرا (۱۳۸۹). اثربخشی غنی سازی روابط بر بهبود کیفیت روابط زناشویی زوجین. *مجله علوم رفتاری*، ۴(۱)، ۱۶-۹.
- گل‌پرور، م.، و حیدریان، س. (۱۳۹۶). نقش تعدیل‌کننده ارزش‌های فرهنگی در رابطه عدالت با رفتارهای انحرافی. *راهبرد فرهنگ*، ۴۰، ۲۱۰-۱۸۱.
- مرتضوی، ن. س.، و عریضی، ح. ر. (۱۳۹۶). تأثیر عدالت رویه‌ای بر پرخاشگری فیزیکی و روان‌شناختی کارکنان شرکت پلی‌اکریل با توجه به نقش تعدیلی خلق منفی. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۸(۲)، ۲۱-۱۱.
- موسوی، س. ف. (۱۳۹۶). ابعاد کیفیت زناشویی: بررسی پیش‌بینی‌کننده‌های مولفه‌های تعامل و شیوه‌های حل تعارض زناشویی. *دوفصلنامه مشاوره کاربردی*، ۷(۱)، ۸۱-۱۰۰.
- Ahmadi, L., Panaghi, L., & Sadeghi, M. (2018). Relationship between Family of Origin's Autonomy and Intimacy with Mmarital Adjustment: The Role of Personality Factors. *Journal of Family Research*, 14(1), 39-56 [in Persian].
- Ahmet, W., Kiyani, A., & Hashmi, S. H. (2013). The Study on Organizational Cynicism, Organizational Injustice & Breach of Psychological Contract as the Determinants of Deviant Work Behavior. *Actual Problems of Economics*, 140(2), 145-154.
- Aizpirtarte, A., Atherton, O. E., Zheng, L. R., Alonso-Arbiol, I., & Robins, R. W. (2019). Developmental Precursors of Relational Aggression from Late Childhood through Adolescence. *Child Development*, 90(1), 117-126.
- Benjamin, A. J. (2016). Aggression. In H. S. Friedman, *Encyclopedia of Mental Health* (pp.33-39). New York: Academic Press.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternative Ways of Assessing Model Fit. In K. A. Bollen & J. S. Long (Eds.), *Testing structural equation models*. Newbury Park, CA: Sage: 136-162.
- Busby, D. M., Christensen, C., Crane, D. R., & Larson, J. H. (1995). A Revision of the Dyadic Adjustment Scale for use with Distressed and Non-Distressed Couples: Construction Hierarchy and Multidimensional Scales. *Journal of Marital and Family Therapy*, 21(3), 289-308.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural Equation Modeling with AMOS (2nd Ed.)*. New York: Routledge.

- Carroll, J. S., Nelson, D. A., Yorgason, J. B., Harper, J. M., Ashton, R. H., & Jensen, A. (2010). Relational Aggression in Marriage. *Aggressive Behavior*, 36(5), 315-329.
- Carver, C. S. (2001). Affect and the Functional Bases of Behavior: On the Dimensional Structure of Affective Experience. *Personality and Social Psychology Review*, 5, 345-356.
- Clifford, C. E. (2013). *Attachment and Covert Relational Aggression in Marriage with Shame as a Potential Moderating Variable: A Two Wave Panel Study*. MA thesis, School of family life, Brigham Young University.
- Constantine, M. C., Hage, S. M., Kindaichi, M. M., & Bryant, K. M. (2007). Social Justice and Multicultural Issues: Implications for the Practice and Training of Counselors and Counseling Psychologists. *Journal of Counseling and Development*, 85(1), 24-29.
- Cramer, C. M. (2015). *Relational Aggression/Victimization and Depression in Married Couples*. PhD Dissertation, School of Family Life, Brigham Young University.
- Coyne, S. M., Ehrenerich, S. E., Holmgren, H. G., & Underwood, M. K. (2019). "We're not Gonna be Friend Anymore": Associations between Viewing Relational Aggression on Television and Relational Aggression in text Messaging during Adolescence. *Aggressive Behavior*, 45(3), 319-326.
- Coyne, S. M., Nelson, D. A., Carroll, J. S., Smith, N. J., Yang, C., & Holmgren, H. G. (2017). Relational Aggression and Marital Quality: A five-Year Longitudinal Study. *Journal of Family Psychology*, 31(3), 282-293.
- DeCremer, D. (2005). Procedural and Distributive Justice Effects Moderated by Organizational Identification. *Journal of Managerial Psychology*, 20(1), 4-13.
- DeCremer, D., & vanDijke, M. (2009). On the Psychology of Justice as a Social Regulation Tool. *Netherlands Journal of Psychology*, 65, 114-117.
- Fincham, F. D., & Beach, S. R. (2007). Forgiveness in Marital Quality: Precursor of Consequence in Well-Established Relationships? *The Journal of Positive Psychology*, 2, 260-268.
- Fincham, F. D., & Bradbury, T. N. (1987). The Assessment of Marital Quality: A Reevaluation. *Journal of Marriage and Family*, 49(4), 797-809.
- Frankel, L. A., Umemmura, T., Jacobvitz, D., & Hazen, N. (2015). Marital Conflict and Parental Responses to Infant Negative Emotions: Relations with Toddler Emotional Regulation. *Infant Behavior and Development*, 40, 73-83.
- Frousakis, N. N. (2010). *Communication in Married Couples: Exploring the Role of Betrayal and Forgiveness*. PhD Dissertation, University of Tennessee.
- Ghaffari, M. (2016). Spiritual Well-Being and Dyadic Adjustment: Mediator Effects for Family Strengths. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 10 (3), 1-8.
- Ghaffari, M., Fatehizade, M., Ahmadi, S. A., Ghasemi, V., Baghban, I. (2013). Construction and Validation of the Marital Justice Scale: Adaptation of Social Justice Theory in Marriage. *Europe's Journal of Psychology*, 9(4), 731-743.
- Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2008). *Family Therapy: An overview*. Los Angeles: Thomas Brooks/Cole.
- Goldfarb, M. R., & Trudel, G. (2019). Marital Quality and Depression: A Review. *Journal of Marriage and Family Review*, 55, 737-763.
- Golparvar, M., & Heidarian, S. (2017). Moderating Role of Cultural Values in the Relationship between Perceived Justice and Deviant Behaviors. *Strategy for Culture*, 40, 181-210 [in Persian].
- Goodman, L. A., Liang, B., Helms, J. E., Latta, R. E., Sparks, E., & Weintraub, S. R. (2004). Training Counseling Psychologists as Social Justice Agents: Feminist and Multicultural Principles Inaction. *The Counseling Psychologist*, 32, 793-837.

- Gottman, J. M. (1994). *Why Marriage Succeed or Fail: What You Can Learn from the Break through Research to Make your Marriage Last*. New York: Simon & Schuster.
- Gottman, J. M. (2014). *What Predicts Divorce? The Relationship between Marital Processes and Marital Outcomes*. New York: Psychology Press.
- Hayes, A. F. (2009). Beyond Barron and Kenny: Statistical Mediation Analysis in the New Millennium. *Communication Monographs*, 76, 408-420.
- Isanezhad, O., Ahmadi S. A., Bahrani, F., Baghban, I., Farajzadegan, Z., & Etemadi, O. (2012). Factor Structure and Reliability of the Revised Dyadic Adjustment Scale (RDAS) in Iranian population. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 6, 55-61.
- Isanezhad, O., Ahmadi S. A., & Etemadi, O. (2010). Effectiveness of Relationship Enhancement on Marital Quality of Couples. *Journal of Behavioral Sciences*, 4(1), 9-16 [in Persian].
- Jordan, J. V. (2010). *Relational-Cultural therapy*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Khazaei, S., Navabinejad, Sh., Farzad, V., & Zaharakar, K. (2016). The Investigating of Psychometric Properties of Covert Relational Aggression Scale. *Journal of Research in Psychological Health*, 10(2), 75-88 [in Persian].
- Khojasteh Mehr, R., Koochaki, R., & Rajabi, Gh. (2013). Mediating Role of Relationship Attributions and Destructive Conflict Resolution Strategies on the Relationship between Attachment Styles and Marital Quality. *Contemporary Psychology*, 7(2), 3-14 [in Persian].
- Khojasteh Mehr, R., Kerachian, M., & Shirali Nia, Kh. (2016). Mediating Role of Spouse's Perception of Sacrificing Behaviors in the Relationship between Attachment Styles and Marital Quality. *Family Psychology*, 1(2), 31-40 [in Persian].
- Kim, H. K., Shortt, J. W., Tiberio, S. S., & Capaldi, D. M. (2016). Aggression and Coercive Behaviors in Early Adult Relationships: Findings from Oregon Youth Study-Couples Study. In T. J. Dishion & J. J. Snyder (Eds.), *Oxford handbook of coercive relationship dynamics* (pp. 169-181).
- Khazaei, S., Navabinejad, Sh, Farzad, V., & Zaharakar, K. (2017). Prediction Covert Relational Aggression (Social Sabotage and Love Withdrawal) based on Attachment Styles in Married Women in Birjand: With Shame & Guilt as Mediator Variables. *Journal of Woman and Family Studies*, 5(1), 103-129 [in Persian].
- Kyriazos, T. A. (2018). Applied Psychometrics: Sample Size and Sample Power Considerations in Factor Analysis (EFA, CFA) and SEM in General. *Psychology*, 9, 2207-2230.
- Lavee, Y., & Katz, R. (2002). Division of Labor, Perceived Fairness, and Marital Quality: The Effect of Gender Ideology. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 27-39.
- Lewis, R. A., & Spanier, G. B. (1979). Theorizing about the Quality and Stability of Marriage. In Wesley R. Burr. (Ed.), *Contemporary theories about the family: Research-based theories* (pp. 268-294). New York: Free Press; London: Collier Macmillan.
- Marks, S. R. (1989). Toward a Systems Theory of Marital Quality. *Journal of Marriage and Family*, 51(1), 15-26.
- Mortazavi, N. S., & Oreyzi, H. R. (2017). The Effect of Procedural Justice on Physical and Psychological Aggression of Polyacrylic Company Employees Considering Moderator Role of Negative Affect. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 18(2), 11-21 [in Persian].
- Mosavi, S. F. (2017). Dimensions of Marital Quality: Investigating the Predictors of Marital Interaction Components and Conflict Resolution Styles. *Biannual Journal of Applied Counseling*, 7(1), 81-100 [in Persian].

- Nelson, D. A., & Carroll, J. S. (2006). *Couples Relational Aggression and Victimization Scale (CRAViS)*. Provo, UT: RELATE Institute.
- Noller, P., & Fitzpatrick, M. A. (1990). Marital Communication in the Eighties. *Journal of marriage and Family*, 52(4), 832-843.
- Nourani, Sh., Seraj Shirvan, F., Shaker, M. T., & Mokhber, N. (2019). The Relationship of Gender Role Attitude and Division of Household Labor with Couples' Perceived Justice. *Journal of Midwifery and Reproductive Health*, 7(2), 1673-1682.
- O'Leary, K. D., Heyman, R., & Jongsma, AE. (2014). *The Couples Therapy Treatment Planner, with DSM-5 updates*. New York: Wiley & Sons.
- Parade, S. H., & Leerkes, E. M. (2011). Marital Aggression Predicts Infant Orienting toward Mother at Six Months. *Infant Behavior and Development*, 34(2), 235-238.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and Resampling Strategies for Assessing and Comparing Indirect Effects in Multiple Mediator Models. *Behavior Research Methods*, 40, 879-891.
- Proulx, C., Helms, H. M., & Buehler, C. (2007). Marital Quality and Personal Well-Being: A Meta-Analysis. *Journal of Marriage and Family*, 69(3), 576-593.
- Rankin, R. E., & Tyler, T. R. (2005). Justice and Cooperation. *Netherlands Journal of Psychology*, 65, 146-154.
- Rasheed, J. M., Rasheed, M. N., & Marley, J. A. (2011). *Family therapy: Models and techniques*. London: Sage.
- Schmitt, M., Kligel, M., & Shapiro, A. (2007). Marital Interaction in Middle and Old Age: A Predictor of Marital Satisfaction. *The International Journal of Aging and Human Development*, 65(4), 283-300.
- Sedikides, C., & Brewer, M. B. (2001). *Individual Self, Relational Self, Collective Self*. Philadelphia: Psychology Press.
- Skogrand, L., Johnson, A. C., Horrocks, A. M., & DeFrain, J. (2011). Financial Management Practices of Couples with Great Marriages. *Journal of Family and Economic Issues*, 32(1), 27-35.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring Dyadic Adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and Family*, 38(1), 15-28.
- Ullman, J. B. (2001). Structural Equation Modeling. In B. G. Tabachnick & L. S. Fidell (2001). *Using Multivariate Statistics* (4th ed; pp 653- 771). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Umberson, D., Williams, K., Powers, D. A., Liu, H., & Needham, B. (2006). You Make Me Sick: Marital Quality and Health Over the Life Course. *Journal of Health and Social Behavior*, 47(1), 1-16.
- Wood, B. L. (1995). A Developmental Biopsychosocial Approach to the Treatment of Chronic Illness in Children and Adolescents. In R. H. Mikesell, D.-D. Lusteran, & S. H. McDaniel (Eds.), *Integrating family therapy: Handbook of family psychology and systems theory* (pp. 437-455). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Zhang, H., & Tsang, S. K. M. (2012). Wives' Relative Income and Marital Quality in Urban China: The Role of Perceived Equity. *Social Justice Research*, 25(4), 406-420.